

Mens en Wereld

'IK ga dus meteen van kantoor uit naar Laren voor die bespreking en als jij dan zorgt, dat je om acht uur bij de Singerzaal bent, dan tref ik jullie daar wel,' had mijn man gezegd. 't Ging om de bijeenkomst, waar ik u verleden keer al van verteld heb, het optreden van professor Thoenes en een provo en omdat we een grote belangstelling verwachtten, waren we bijtijds uit Amsterdam vertrokken, omdat je anders je auto niet zo gemakkelijk meer kwijt kunt. We waren dus een kwartier te vroeg. Mijn man was er nog niet en we gingen alvast naar binnen. In de hal zaten twee heren aan een tafel, elk met een soort geldkistje voor zich en een rol kaartjes, net als in een bioscoop. Voor alle zekerheid vroeg ik het nog maar even: 'Zijn we hier terecht bij het Humanistisch Verbond?' De meneer keek me aan en zei: 'Mens en medemens.' Nu ja, dat was het: mens en medemens, kàn het humanistischer? 'Hoeveel kost het?' vroeg ik helemaal gerustgesteld. 's Kijken,' zei de meneer, 'u bent met z'n vieren. Dan krijg ik viermaal f 2,25 van u.' Welja, toe maar!

Ik liet de naam Thoenes nog eens vallen, maar de meneer reageerde niet. Hij had inmiddels vier bioscoopkaartjes afgescheurd en begon de negen gulden op te strijken, die we met vereende krachten op tafel hadden gebracht. Een beetje kribbig liepen we naar de zaal. 'Dat mens en medemens, daar word je zo langzamerhand ook misselijk van,' mopperden we. 't Is bovendien nog gek ook, mens en medemens. Wie is nou de mens en wie de medemens! Misschien is 't wel een serie: vanavond een socioloog en een provo, volgende keer wat anders. Een etnoloog en een kannibaal of zo. Voor wie 't overleeft, een leerzaam avondje.'

In de zaal zaten alleen nog maar een paar oude dames en wat er verder nog binnendruppelde, was ook niet bepaald jong meer. Waar bleef de provo-aanhang?

Opeens kwam er iemand naar voren, die een vaasje met rozeknoppen op de tafel zette, een fijn gebaar, maar wat onbegrijpelijk en daarna bracht een mevrouw één flesje priklimonade en één glas. We werden hoe langer hoe lacheriger en toen we even later een aantal nonnen naar binnen zagen komen, hadden we moeite het niet uit te gieren, want we wisten het nu heel zeker: er was iets mis.

Gelukkig werden we nog net op tijd door mijn man en een vriend opgehaald en naar de Openbare Leeszaal gevoerd, want daar was het wel. Wij hadden al die tijd op een lezing over bloemenschikken zitten wachten. Ons geld kregen we keurig terug, maar dat mens en medemens blijf ik gek vinden. Helemaal met die rozeknoppen!

Nog eens: de apartheid

ENKELE nummers van M. en W. geleden – 3 september 1966 – werd een geschrift van ene drs. J. Bruyn 'Het recht op apartheid' door mij sarcastisch, honend en vernietigend besproken, om eventuele lezers te waarschuwen, dat het hier gold een gevaarlijk schotschrift, dat onder het mom van een bijdrage te leveren tot een discussie over een probleem, in werkelijkheid een verkapte bloed-en-bodem-theorie gaf. Het geschrift was te dom om het te analyseren.

Met vreugde kan ik nu een boekje aankondigen – inmiddels al de tweede druk –, over het apartheidsvraagstuk in Zuid-Afrika. De opbrengst van *Apartheid, feiten en commentaren* (H. J. Paris, Amsterdam) komt ten goede aan het *Defence and aid fund*, een fonds, waaruit zij, die slachtoffer zijn van de apartheidspolitiek van de Unie van Zuid-Afrika, juridische bijstand kunnen krijgen. Uit de inleiding, geschreven door A. Nuis, citeer ik:

'De medewerkers aan dit boek vormen een zeer gemengd gezelschap. Er zijn socialist en liberalen onder, dichters en juristen, atheïsten en gereformeerden. Zij hebben de meest uiteenlopende meningen over de meest uiteenlopende zaken. Maar ze zijn het over één ding eens: ze zijn voorstanders van een rechtsstaat en van het democratisch beginsel. Dat, en hun kennis van de feiten, heeft hen gebracht tot deze eenstemmige afwijzing van de apartheid, in een vorm die direct ten goede komt aan de slachtoffers ervan.'

Uit de inhoud noem ik de uitstekende bijdrage van Fenna van den Burg – de lezers van M. en W. bekend – *Dit is apartheid*, de striemende woorden van prof. H. A. Gomperts *Iets ziekelijks*, de bijdrage van prof. W. Pompe *Apartheid en recht*. Pompe's artikel eindigt met deze woorden:

'De naam 'apartheid' schijnt te duiden op leven en zich ontwikkelen elk naar het karakter der eigen groep. Onder deze schijn komt echter, blijkens de genoemde wetgeving, als werkelijke bedoeling voor de dag om de overheersende positie der blanke groep ten koste der niet-blanken met dwang te handhaven.'

Afdoende wordt in dit boekje door verscheidene auteurs afgerekend met het altijd weer opgerakelde praatje, dat wij in Europa niet kunnen en daarom ook niet mogen oordelen over Zuid-Afrika. Dat zeiden diezelfde soort mensen over Hitler in 1933, dat zeiden de meeste 'kolonialen' over Indonesië, dat zeggen altijd zij, die niet willen oordelen, zij die de Zuid-Afrikaanse bestuurders rustig hun gang willen laten gaan.

Het is waarachtig alsof het zedelijk oordeel aan grenzen gebonden is. Wij weten genoeg om te kunnen oordelen en wij weten genoeg om te moeten oordelen en ons oordeel is zuiverder dan van de meesten, die er zijn of geweest zijn, want afstand schept objectiviteit. Als de Vorsters de moeite zouden nemen om naar Nederland te komen en het oor daar te luisteren te willen leggen, zouden zij niet langer schermen met de naam communist, die ieder krijgt die het niet met hen eens is. Zij zouden dan merken, dat het overgrote deel van hun eigen geloofsgenoten hun politiek in de Unie veroordeelt.

IK eindig deze aankondiging van het boekje met een aanhaling uit de bijdrage van professor Gomperts. Hij schrijft over een wetsvoorstel, ingediend bij het parlement van Zuid-Afrika, waarin de definitie voorkomt van een blanke. Iemand is blank, heet het daar, wanneer hij een 'blank uiterlijk' heeft (Zie verder pag. 3)

**Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
21ste jaargang no 20 – 29 oktober 1966**

Kritisch allerlei

door D. Roethof-Ensing

Wis(se) en waarachtig

In Elspeet en omtrek worstelen kinderen met leed, wanhoop en pijnen die, naar alle waarschijnlijkheid, in hun prille levensjaren via een injectie te voorkomen waren geweest, als de ouders meer geluisterd hadden naar de stem van 't ouderhart dan naar de harde woorden van hun dominee. Als zij meer waarde hadden gehecht aan de wonderen van de wetenschap dan aan de 'wonderen' die thans middels verminkingen aan jonge kinderlichamen zijn geschied, omdat God op deze wijze zou willen kenbaar maken dat Hij met de gang van zaken op aarde niet tevreden is. In het Parool stond onlangs een plaat getekend als een gruwelijke profetie: een kerk vol mensen in rolstoelen gezeten, een dominee op de kansel die de vinger wijst naar omhoog. En daaronder alleen de woorden: Elspeet A.D. 2000.

Als mens vraag je je wel af wat dominee Wisse als mens over dit alles denkt. Hoe hij de zware verantwoordelijkheid draagt, die op zijn schouders is gelegd en op de schouders van al diegenen, die van mening zijn dat Gods woord op deze harde wijze wet is en dat alle dingen die geschieden slechts geschieden uit Zijn naam en heilige wil; dat wij als kleine zondige mensen niets mogen ondernemen om een onheil af te wenden, dat Hij van plan is over ons te laten komen...

'Geen mens heeft mij iets gevraagd', zegt dominee Wisse alleen maar en distancieert zich duidelijk van elke verantwoordelijkheid.

Over middelen tegen ziekte heb ik natuurlijk een mening, maar welke dat is mijn persoonlijke zaak en die van mijn vrouw. Ouders die daarover met mij willen debateren geven er blijk van dat principe niet te bezitten. Ik mag ze mijn principe niet opdringen. Gelukkig hoeft dat niet, want geen mens heeft mij iets gevraagd.

Maar wat zegt dominee als er wel mensen komen om raad, om steun, om hulp? Mensen in een strijd gewikkeld tussen een diepgeworteld geloof in de oude leer en de liefde van elk mens voor zijn kind? Dominee zegt ook dan niets. Hij kijkt wel uit. In het vraaggesprek met het Parool klinkt het:

Zolang de kwestie van het al dan niet innemen van een suikerklontje met vaccin aan de orde is, heb ik geen enkele ouder op bezoek gehad. Ik ga ze zelf ook niet opzoeken. Het is wel de tijd van huisbezoek, maar mijn komst zal mijn gemeenteleden alleen maar gewetensconflicten brengen en dat is het laatste wat ik zou willen.

En de jeugd zelf? Als in Amsterdam jeugd ageert doet zij dit door aan te schoppen tegen zaken van uiterst rechts. Als jongeren in Elspeet optreden schoppen zij vanuit hun uiterst rechts-zijn. Ook de zoon van dominee Wisse was er bij toen nieuwsgierigen werden afgerost, journalisten gemolesteerd (één van hen werd zelfs diep een bos in gebracht). Zou God welwillend op dit alles neerzien? Wis(se) en waarachtig niet!

Sollen met Maria I

Welk een andere wind waait er dan toch beneden de grote rivieren, denken wij, als wij naast het bovenaangehaald interview het bericht zien staan, dat een Maria-beeld uit Venray na het carnaval verdwenen blijkt te zijn. Een levensgroot houten Mariabeeld uit de Kerstgroep, toebehorend aan de r.-k. middenstandsvereniging. De beheerder van de groep had het aan een lid uitgeleend om het te gebruiken in de carnavalsoptocht in februari, het heeft toen drie dagen lang potsierlijk aangekleed langs de weg gestaan.

'Wij hadden er op vertrouwd dat het na carnaval wel zou worden terugbezorgd', klaagt de vereniging.

Mogelijk hebben wij hier te maken met een gebeurtenis als die uit de sproke van Beatrijs. Het beeld, mens geworden, heeft Venray beledigd de rug toegekeerd. En wie weet, waart het nu in Elspeet rond om die ouders over de rand van hun twijfels te zetten zodat zij hun kinderen alsnog laten vaccineren.

Sollen met Maria II

Goede Moeder, omgeven door luister en zegepraal zijt gij door uw goddelijke Zoon ten hemel opgenomen met ziel en lichaam. De koren van engelen en scharen der heiligen juichen U toe en ook wij verheugen ons om uw heerlijkheid en danken God, die zo grote dingen aan u gedaan heeft. Wij vertrouwen vast dat uw ogen vol medeleven neerzien op onze ellende en op onze angsten, op onze strijd en onze zwakheden, zoals gij, als Moeder, ook meeleeft in onze vreugde en overwinningen. Daar gij, door uw glorievolle hemeltocht de wegen door het lucht-ruim geheiligd hebt, vereren wij u als patrones van de Luchtmacht Nederland en stellen ons onder uw moederlijke bescherming. Koningin ten hemel opgenomen, bescherm ons en de gehele Luchtmacht Nederland. Amen.

Bovenstaand gebed is overgenomen uit het Gebedenboek voor Militairen, uitgave N.V. Gooi en Sticht, in opdracht van de hoofdlegeraalmoezenier. Wij lazen het in een ingezonden stuk in de Nieuwe Rotterdamse Courant.

Met verkeerde been uit bed gestapt?

Verliest nu ook de Londense bobby zijn achtenswaardig gevoel voor humor en de Britse rechter het hem kenmerkend begrip voor losjesweg begane kleine zonden?

Earl Barry is boos omdat de rechter hem tot tien gulden boete heeft veroordeeld wegens het parkeren van een bed bij een parkeermeter in een straat. De rechter ging van het standpunt uit, aldus het Algemeen Dagblad, dat een parkeermeter alleen voor voertuigen is, maar Barry houdt vol dat zijn bed een voertuig is, omdat er zwenkwielletjes onder zitten.

Barry had een vriend beloofd dat hij hem zijn bed zou lenen; ze duwden het samen voort over straat, kregen daar vreselijke dorst van, parkeerden het bed bij de parkeermeter, gooiden het vereiste muntstuk er in en dronken een glaasje in het café op de hoek. Een passerende agent echter achtte het verkeer belemmerd en liet het bed weghalen.

Villa contra flat

Een van de weelderigste flatgebouwen in Brussel zal worden afgebroken omdat de omwonende villabewoners er een tegenzin tegen hadden opgevat. Het flatgebouw heeft 70 miljoen franken gekost, staat in de duurste wijk van Brussel en had een eigen zwembad. De 33 villabewoners uit de omgeving hebben de bouwer een proces aangedaan omdat een gemeentelijke verordening overtreden was die alleen het bouwen van villa's in die wijk toestaat. De 40 flatbewoners hebben nog getracht zich te verzoenen met de 33

villabewoners, maar de meerderheid van hen bleef van mening dat de zaak moest worden afgebroken. Moet u 's even uitrekenen hoeveel arbeiderswoningen er voor 70 miljoen franken (plus de sloopkosten) gebouwd hadden kunnen worden. Moet u 's even nagaan hoe de villabewoners gereageerd zouden hebben, als het hier om arbeiderswoningen was gegaan. Nu was het, al met al, een beetje soort tegen soort...

Witte dominees

'In navolging van de witte wijven, de witte kippen, de witte fietsen en de witte harten hebben de Hervormde predikanten van Heerenveen een wittetogaplan gelanceerd', schrijft het Nieuw Utrechts Dagblad.

En wij lezen dat het plan in het kerkblad aan de gemeente is voorgelegd, omdat de predikanten wit de kleur van reinheid en vlekkeloosheid vinden. Een prediker die spreken wil over harten wit als sneeuw, over vrede en gerechtigheid kan dat beter doen in een wit kleed, menen zij. Nee, de zwarte toga wordt niet afgeschaft, die moet dienst doen in gevallen van rouw of bij een schuld- en boetepreek.

Verwarde gevoelens komen als gevolg hiervan bij ons boven en strijden om voorrang van uiting: is dit een hovaardig plan?, kan een witte dominee als symbool even nuttig en handzaam zijn als een witte kip of erger nog een wit wijf?, vinden de happenings nu in Heerenveen en niet meer in Amsterdam plaats?, welk wasmiddel zal de domineesvrouw gebruiken om die toga elke week vlekkeloos wit en rein te doen zijn?

aangespoelde

*als een bruid zo lieflijk en pril
van verlangens gestrekt
op een strand van scherven van glas en
schelpen en vogels verlamd*

*met de ogen al starend uit
andere tijden achter de dagen*

*door omstanders belangeloos de haren gestreken
de handen gevet en verbonden
en de gekapselde benen van kleding gevild*

*maar te laat
geborgten haar stem nog
rustend in zachte woorden
te vergeefs haar letters geordend
en haar muziek omhelsd en
bejubeld als een straalvergeten vriend*

*en zo werd ze langs mijn zintuigen gedragen
als al die doden die nog te redden
als al die doden die nog te halen waren*

HANS VAN WEELY

J. PASMAN directeur van het HV-apparaat

AL enige malen is op congressen van het Humanistisch Verbond gewezen op het feit, dat er op de vrijwillige krachten, vooral op de leden van het dagelijks bestuur, een te zware taak rust. De werkzaamheden worden omvangrijker en veelvuldiger. Het hoofdbestuur is al lange tijd bezig voor dit nijpende vraagstuk een oplossing te vinden. De gelukkige omstandigheid doet zich nu voor, dat er fondsen beschikbaar zijn gesteld om een directeur van het H.V. te kunnen benoemen, die de taak van het d.b. en van het centrale apparaat aanzienlijk zal kunnen verlichten. De huidige penningmeester, de heer J. Pasman, heeft zich bereid verklaard zijn functie van de Stichting '40-'45 neer te leggen om het directoraat van het HV-apparaat op zich te kunnen nemen. Nadat hij zijn opvolger in het werk van de Stichting zal hebben ingewerkt, zal hij zijn werkkraft en zijn kennis geheel in dienst van het H.V. stellen.

Wij menen, dat wij ons zelf gelukkig mogen prijzen met het feit, dat het H.V. in staat gesteld is een dergelijke functionaris te kunnen benoemen en ook mogen wij onszelf gelukwensen, dat wij de heer Pasman bereid vonden deze functie te aanvaarden. Hij zal door zijn lange ervaring in staat zijn om een jongere opvolger in te werken, als hij, na een aantal jaren wegens zijn leeftijd zijn functie zal moeten neerleggen.

Zijn persoon, menselijk bewogen, zijn grote integriteit, zijn wijs oordeel en diepgewortelde overtuiging zijn garanties dat het H.V. de vruchten ervan zal plukken. Wij wensen de heer Pasman voldoening en werkkraft toe in zijn nieuwe werkring.

Een gesprek tussen Oost en West (3)

MACHOVEC heeft het niet bij het besproken boek (zie M. e. W. 3-9-'66) gelaten. In een lezing voor een internationaal gezelschap is hij verder gegaan en nog duidelijker geweest. In het tijdschrift 'Sonnenberg'¹⁾ (juni '65) is die afgedrukt. Om tot een juiste waardering te komen zou men het stuk in zijn geheel moeten lezen, maar daar is te veel ruimte voor nodig. Ik volsta dus met het volgende:

In zijn jeugd na een bezettingstijd, afschuwelijk nog dan de onze, was M. gegrepen door het communisme. Eerst later zag hij de schaduwzijde ervan. Ik laat hemzelf aan het woord:

'Toen had ik nog kunnen prediken, dat het communisme de enige reële hoop voor de mensheid is, zo eenvoudig zie ik het nu niet meer. Dit communistische 'geloof' is vernietigd, deels door de onthullingen over de misdaden van Stalin's regime, deels door eigen ervaringen van het leven onder dit bewind... Bijna niemand ziet nu de toestand van de mensheid zo eenzijdig en naïef om van 'de enige hoop' te kunnen spreken. Velen heben dit alles zo doorleefd, dat zij helemaal geen 'geloof' meer hebben, en tussen consumeren en werken, tussen lust en twijfel, bij de dag leven zonder na te denken... Geloof en hoop zijn voor hen onwetenschappelijke resten van het christelijke, wellicht ook van het stalinistische verleden.'

Wie nu hieruit concludeert, dat M. de grondslag van het Tsjechische staatsbestel onjuist acht, vergist zich deerlijk. Zeker, 'de dogmatische aanspraak op absolute geldigheid van het marxisme, de onfeilbaarheidsleer en de bijna godsdienstige verering van de partij is dood. Wat echter niet dood is, dat is het marxisme zelf en in het bijzonder de overtuiging, dat wij zelf er naar streven kunnen ons politiek systeem te verbeteren.'

Zonder hoop, zonder uitzicht op iets beters kan de mens niet leven. Juist nu hij wordt bedreigd 'door de wetenschappelijke en technische vooruitgang, door de economische, politieke en organisatorische organen, zodra hij deze verafgoodt en als een doel op zichzelf gaat zien.'

In zijn verweer daartegen vlucht hij

door zich terug te trekken in zijn privé-leven van afleiding en genoegens of door de werkelijkheid de rug toe te keren en zich te richten op theoretische bespiegelingen, die dan marxistisch, existentialistisch of van welke andere aard ook kunnen zijn, maar vrijblijvend, of door troost te zoeken in het godsdienstig leven, voor zover dit zich richt op een gelukkiger bestaan hiernamaals.

In het laatste geval wordt de godsdienst 'opium voor het volk.' Echter 'als iemand de leer van Jezus Christus anders beleeft, als werkelijk actief navolgen van Jezus in deze wereld, dan is zij volgens mijn mening niet meer opium, dan kan zij voor humanisten en communisten een bevriende ideologie zijn.'

Het marxisme kan nu 'een werkelijke hoop der mensheid worden' door er van af te zien 'de ma-

terie als ideaal tegenover God te stellen... Niet de materie, maar de mens in het middelpunt! De mens, die aan zijn streven naar vooruitgang een kritisch zich bezinnen op de oeroude humanistische traditie paart, de Griekse, de Romeinse, de Indische en de Chinese klassieken, maar zeker ook de joodse, christelijke, bijbelse en kerkelijke overlevering.'

Voor een werkelijk vruchtbaar zich bezinnen verwacht Machovec veel van de dialoog (het gesprek, mits in dit soort gedachtenwisselingen niet alleen de zuiver verstandelijke argumenten, maar ook de gevoels- en wilsmomenten tot hun recht komen. Alleen zo zal ze ons helpen uit de levensbeschouwelijke tegenstellingen en de veelheid van tegenstrijdige belangen te komen tot de éne wereld, die komen moet wil de mens zich kunnen beveiligen tegen wat hem nu bedreigt, wil het humaniseringsproces, dat op gang gekomen is, verdere voortgang vinden.

DIT is echter slechts een kant van de dialoog, want even nodig voor die humanisering is het gesprek van de mens met zichzelf, dat 'heen en weer gaat tussen het 'ik' van de alledaagse persoonlijke ervaringen en het ideële 'ik', dat de hoogtepunten van de eigen ervaringen en verlangens in zich bewaart. Zo iets beleefde de gelovige in een hartstochtelijk gebed... Dat hebben wij materialisten ook nodig: aandacht schenken aan ons innerlijk leven, aan onze innerlijke groei. Dat moet het moderne humanisme op zijn ongodsdienstige wijze ook klaar krijgen, anders staat het in een belangrijk opzicht beneden het historische niveau van de godsdienst.'

Een merkwaardig betoog, dat een uitzicht opent op een vruchtbaar gesprek niet alleen tussen communisten en christenen, ook tussen deze en moderne humanisten; een gesprek, dat een noodzakelijke ofschoon bij lange na niet voldoende voorwaarde is voor een betere verstandhouding tussen de volkeren.

Pr.

Nog eens: de apartheid

(Vervolg van pag. 1)

en algemeen niet als kleurling wordt beschouwd of wanneer hij, hoewel zonder blanke huid, toch algemeen als een blanke wordt geaccepteerd. Gomperts stelt een soortgelijke definitie voor:

'Een dier is een koe, wanneer het er uitziet als een koe en algemeen niet wordt beschouwd als een kikker, of wanneer het zonder het uiterlijk van een koe, maar eerder van een kakkerlak toch algemeen als koe wordt beschouwd.'

B.

In hedendaags Polen scherpe strijd tussen staat en katholieke kerk

ALS ik u zeg, dat er in Polen nog veel ooievaars zijn, dan gelieve u dit letterlijk en figuurlijk op te vatten. Om met dat letterlijk te beginnen: het is veel meer door de grote ruimte dan de aanwezigheid van water, dat er daar zoveel van deze grappige en tegelijk indrukwekkende vogels zijn. Wat eens in ons land een typerend verschijnsel was, blijkt dit nu in Polen te zijn. Om nu met het figuurlijke verder te gaan: er worden daar veel kinderen geboren, zij het dat de stijgingskurve zich thans vertraagt. Dank zij de economische groei en ondanks de banvloeken van kardinaal Wyszynski – 'Anti-conseptie is gelijk genocide' – neemt de invloed van de TSM (Poolse NVSH) sterk toe.

De vele kindertjes worden vooral in het westen geboren. De reusachtige migratiegolf van oost naar west bracht nagenoeg geheel agrarische bevolkingsgroepen in een vrijwel leeg – door de Duitsers verlaten – gebied. En doordat de kindersterfte snel daalde, groeide de bevolking onrustbarend en voegde zich een extra probleem bij de vele, vele anderen. Dat er zoveel kinderen zijn, valt de bezoeker van het grensgebied dadelijk op. Als de auto stilstaat, zwermen ze om je heen en voor het overige wuiven ze zonder ophouden wanneer je voorbijkomt. Je wuift terug en krijgt het gevoel welkom te zijn. Voor ons geldt dan nog, dat wij het gevoel krijgen al een beetje thuis te zijn.

Het droge land van weleer is volkomen veranderd. Nu geen moeilijkheden om aan water te komen tijdens de tocht. De waterputten zijn vol, overal plassen en beken, de rivieren gezwollen, hier en daar echte overstromingen. Doordat de bossen vochtig zijn, zwemt het er van de muggen. Na een niettemin heerlijke eerste nacht trekken wij in een nu zonoverspoeld land verder. Wij kennen dit gebied van vorige keren en zo kunnen wij goed vergelijken. De veranderingen zijn opvallend: de wegen zijn zijn weer verbeterd, er wordt op nog uitgebreidere schaal gebouwd aan fabrieken en huizen, de plaatsen zien er netter, aantrekkelijker uit,

Balkenwoning in Pieczyska

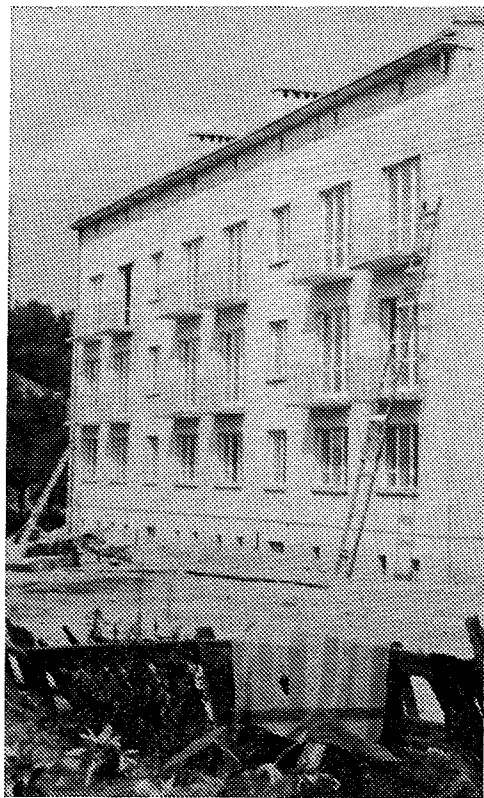
de mensen zijn beter gekleed, in de winkels is beduidend meer te koop, er zijn meer en betere eetgelegenheden. En bovendien zijn er veel vlaggen en versieringen wegens het 1000-jarig bestaan van Polen als staat, of, zoals de Kerk steeds weer betoogt, wegens het 1000-jarig bestaan van het christendom in Polen. De facto heeft de kerk meer gelijk dan de staat. Maar hierover straks meer.

Ver in de middag komen wij bij de familie aan. En onmiddellijk is er de grote zorg voor ons: eten, drinken, helpen met dit en met dat. Deze gastvrijheid heeft een lange traditie en is, voor ons altans, een tikje benauwend nu en dan. Ze willen alles voor je doen en toon je voor iets belangstelling, dan willen ze het je dadelijk geven. Blijkt het, dat je bepaalde spijzen of dranken lekker vindt, wees er dan zeker van, dat ze je er het hele verblijf hier mee willen volstoppen. En bij het eerste eten reeds zijn er de verwijten, dat je veel te weinig neemt.

De Poolse keuken is geen verfijnde, maar er zijn bepaalde dingen, die men zeker niet mag missen: zuringsoep, kersensoep, sla, of komkommer in zure melk of room, kohlrabisaus, barszcz, kluski, prasunki en nog veel meer, tot aan gebraden paddestoelen toe. En de kompot: vruchten in hun sap, meestal warm opgediend, en de weke kaas – nog bijna kwark – met ui en wat zout. De meest verbreide drank is thee, gemaakt van theeextract, met veel suiker en gloeiend heet. Om een volk te leren kennen, moet men zijn spijzen en dranken kennen, meedoen is mee-beleven, iets dat de Hollanders, die zweren bij gebakken aardappels met doppers en biefstuk, niet erg ligt.

Polen is een land, dat door de toeristen, en zeker de buitenlandse, nog niet is ontdekt. Dit is een gelukkige omstandigheid voor de bezoekers van het eerste uur. Het land is trouwens op een bezoek van enige omvang niet ingesteld. Dit heeft zijn kwalijke kanten, met name voor hen, die een passief toerisme beoefenen, voor hen dus die gewend zijn aan een uitvoerige service. Het onthaal in Polen is meestal vriendelijk maar nogal gebrekkig. Men moet veel zelf doen, improviseren dus, en anders gebruik maken van ook naar onze begrippen grote – en dure – hotels en restaurants. De Poolse regering aarzelt op dit punt, is zeer gesteld op vreemde valuta maar vreest de openbrekende en misschien zelfs wel ontwrichtende werking, die een stroom van buitenlanders zou kunnen veroorzaken. Nu reeds konden wij vaststellen, dat vele boeren in de bergen wel voor het toerisme voelen: men verdient er veel gemakkelijker mee dan met landbouw en veeteelt. Aan de andere kant heeft de regering een vooruitziende blik. Veel van de natuur is beschermd, er zijn grote gebieden die men tot natuurreservaat heeft verklaard: in de bergen en ook in het oosten, waar de wisent nog in het wild leeft in grote oerbossen.

De eerste dagen verkennen wij opnieuw Pieczyska en omgeving. Het is alles hetzelfde gebleven en toch veranderd. Zelfs hier, op het platteland valt duidelijk te zien, dat Polen in

Flatbouw in Wieruszow

de economische lift zit, weliswaar niet zo scherp stijgend als bij ons en voor het overige met minder uiterlijke schijn. Industrialisatie en mechanisatie betreden niet alleen de van oudsher agrarische gebieden, maar werpen ook hun netten uit over het dagelijks leven. De mensen gaan in bedrijven en bedrijfjes werken, verdienen meer en geven meer uit, de jonge mensen kleden zich moderner (spijkerbroeken, lange broeken voor de meisjes, mini-mode, ook in de dorpjes) en... de eerste 'welvaarts'-symptomen dienen zich aan: t.v. en de auto. Met dit al zijn opvattingen en instellingen toch minder veranderd dan in onze samenleving. En dit brengt ons bij de kernvraagstukken van dit land en zijn bewoners.

POLEN is van oudsher een agrarisch en rooms-katholiek land. De agrarische signatuur is tot nu toe onuitwisbaar gebleken, ondanks de fabrieken op de horizon. Nagenoeg iedere Pool denkt nog in termen van een eigen stukje grond, hoe klein ook, en in termen van eigen voedsel produceren. Voor de agrarische staats-bedrijven heeft het weinig belangstelling: zij 'doen' hem niets. Hij gaat werken in een bedrijf, maar houdt zijn blik gericht op zijn 'eigen' arbeid erbuiten. Vanzelfsprekend heb ik hiermee de accenten wat zwaar gelegd en gaat het vooral om tendenties. Maar deze vallen dan ook waar te nemen tot in de grote steden, de hoofdstad inclusief.

Wat een en ander betekent voor de sociaal-economische ontwikkeling van dit land, behoeft ik – en kan ik – hier niet uiteen te zetten. Alleen dit: de groei vanuit semi-feodale verhoudingen naar een moderne samenleving, samengeperst binnen enkele tientallen jaren, kan niet anders dan rijk aan problemen zijn. Nauw vervlochten met die tot nu toe onoverwonnen semi-feodale instelling is het geloof.

(Zie verder pag. 5)

HET NIEUWE PROFIEL VAN DE VROUW (4)

'EN ik vond iets bitterder dan de dood, de vrouw' schreef Prediker (7 : 26). Deze oudtestamentische tekst is typerend voor een bepaalde reformatorische visie op de vrouw. Een mannelijke visie, doortrokken van achterdocht en afwachting.

Is er in het protestants-christelijke kamp, net als bij de katholieken, iets veranderd in dit opzicht? Neemt men nog steeds aan, dat vrouwen in wezen slecht en leugenachtig zijn? Bestaat ook in deze kring bereidheid nieuwe patronen te aanvaarden en mee te helpen vormen?

We zouden het boekje 'De emancipatie van de vrouw' van prof. mr. I. A. Diepenhorst kunnen nalezen¹⁾, ware er geen leeuwen- (of leeuwinen-)moed voor nodig, het door te worstelen. Wat de — kort na de verschijning excellent geworden — schrijver zelf meent, is nauwelijks te vinden tussen de zeer lange zinnen en zeer vele citaten. En als men eindelijk een eigen mening te pakken denkt te hebben, blijkt deze niet bijster modern of origineel te zijn. 'Maar het aanslaan van een eigen toets is haar nog weinig gelukt' schrijft hij (bl. 134), doelend op de vrouw. 'De gelijkheid van mannen en vrouwen welke bereikt werd, wierp geen gewin af voor de eigenheid der vrouw. De gelijkheid liet onbevredigd' (bl. 109). Het is alsof de schrijver niet onwelwillend — en zeker niet bitter — maar tegelijk hoofdschuddend staat tegenover dat grappig volkje, dat zo graag voor vol wil worden aangezien.

Ernstiger is, dat hij er soms zaken bij haalt, en ze vervolgens in twijfel trekt, die misstaan. In de paragraaf over het raadsel van de vrouw in haar verhouding tot de man, vermeldt hij: 'Er is

soms de vinger gelegd bij het feit, dat een man wel de vrouw, de vrouw niet de man verkrachten kan' (bl. 112). Hij constateert (en betwijfelt) dat 'een vrouw weinig aanleg zou bezitten voor de clownerie en voor het vervaardigen van een humoristisch beeldverhaal' (bl. 126). We zullen buiten beschouwing laten of de gestelde beweringen wáár zijn of niet. Maar we weten thans o mijne zusters, wat aan ons nieuwe profiel nog ontbreekt...

Een aantal protestants-christelijke kerkgenootschappen kent reeds tientallen jaren vrouwelijke predikanten, sinds 1911 de Doopsgezinde Broederschap, sinds 1920 de Remonstrantse Broederschap en de Evangelisch Lutherse kerk sinds 1926. In 1957 is in de Nederlands Hervormde Kerk de vrouw toegelaten tot het ambt, dat wil zeggen: het ambt van ouderling en diaken is voor haar opengesteld. Predikant kan zij slechts zijn met dispensatie. Zo ver mijn gegevens gaan, zijn er momenteel tussen 400 en 500 vrouwelijke ouderlingen en diakenen binnen de N.H.-kerk. Nog geen tien vrouwelijke predikanten zijn er, waarvan het merendeel belast is met een speciale opdracht zoals het werk voor en met ouden van dagen. De patroonverschuiving is begonnen (binnen de Gereformeerde Kerk nog nauwelijks), maar hoe langzaam... hoe voorzichtig... hoeveel weerstanden zijn er nog! Een voor buitenkerkelijken merkwaardig argument-tégen is, dat men meent dat toelating van de vrouw tot het ambt in de protestants-christelijke kerken een belemmering zou kunnen vormen voor het 'oecumenisch gesprek'. Is het een reëel argument, of is het modern-verpakte weerstand tegen een

onontkoombare verschuiving in de positie van de vrouw?

Om nog even te illustreren hoe geconditioneerd ons denken eigenlijk is, ook waar het betreft het kerkelijk ambt als een mannelijke-functie-bij-uitstek, het volgende geschiedenisje. Het gaat over een jongetje, dat zondags met z'n ouders naar de vrijzinnige kerkdienst ging. Omdat het gezin in een dorp woonde, had de kleine gemeente geen eigen dominee. Wekelijks kwam de vrouwelijke hulppredikante uit een naburige stad preken. Tot op een goede dag de dienst werd geleid door een man. Na afloop zei het jong goetig tegen z'n ouders: 'Het staat toch wel grappig hè, zo'n man op de kansel!' Hij was nu eenmaal een vrouw gewend, en dus...

En hoe staat het in dit opzicht bij ons? Welke plaats bezet de vrouw in het Humanistisch Verbond? Werken de Nederlandse humanisten mee aan een nieuwe profilering? Of wordt ook bij ons het 'kerkvolk' grotendeels door vrouwen gevormd, terwijl de leidinggevende, 'getuigende' plaatsen door mannen zijn bezet?

Onder de plaatselijke geestelijke raadslieden²⁾ zijn 19 vrouwen te vinden, naast 28 mannen (1 op 1½). (Eén raadsvrouw werkt in de gevangnissen, er bestaat geen behoefte aan meer. Er zijn geen vrouwelijke raadslieden werkzaam in het leger of in de arbeiderskampen).

In de 80 gemeenschapsbesturen vindt men 176 vrouwen naast 297 mannen (1 op 2); er zijn 6 vrouwen voorzitter van een gemeenschap, 34 secretaris en 24 penningmeester. In de 14 federatiebesturen zijn 8 vrouwen te vinden naast 36 mannen (1 op 4½) en in het

hoofdbestuur hebben 3 vrouwen zitting naast 20 mannen (1 op 7).

Als organisatie-secretaris van het IHEU-bestuur zal vanaf dit najaar een vrouw optreden; verder zijn er geen vrouwelijke bestuursleden.

Bij de schrijvers van de stukken voor het IHEU-congres van deze zomer in Puteaux was maar 1 vrouw naast 15 mannen. Dit mede heeft er misschien toe geleid, dat een Engels, met M. en W. te vergelijken blad schreef³⁾: 'An outsider might well have concluded, from the malemonopolised platform, that Humanist women have not yet won sexual equality in the movement...' Dit laatste lijkt me niet helemaal billijk. De situatie, zeker in Nederland, is bevredigend voor wat betreft de geestelijke verzorging en het gemeenschapskader. En voor wat de minder gunstige verhouding in het hoofdbestuur en het IHEU-bestuur betreft, waar ligt de oorzaak? In humanistische kring is men bereid de vrouw gelijke kansen te geven als de man; de drie K's van Kinder, Küche, Kirche vormen voor ons geen leidraad; evenmin geldt voor ons, dat de vrouw 'bitterder dan de dood' zou zijn. Blijft over de vraag, waarom we met het beschikbare vrouw-potentieel niet genoeg doen. Waarom?

M. R.

¹⁾ Uitg. mij. J. H. Kok - Kampen, 1965.

²⁾ De cijfers hebben betrekking op de toestand aan het einde van 1965. Ze zijn sindsdien niet ingrijpend gewijzigd.

³⁾ 'Freethinker' van 12-8-'66: 'Een buitenstaander zou uit de door mannen gemonopoliseerde bestuurstafel de conclusie kunnen trekken, dat de vrouwen zich in de humanistische beweging nog geen gelijke rechten hebben kunnen verwerven...'

Hedendaags Polen

(Vervolg van pag. 4)

Dat er scherpe tegenstellingen en zelfs botsingen zijn tussen staat en kerk mag ik als bekend veronderstellen: wij lezen het in onze kranten. Wat wij niet lezen en ook niet op andere wijze gewaar worden is, dat het gedrag van die kerk en van zijn gezagsdragers is zoals deze eeuwen geleden al was. De geestelijkheid voelt zich nog verheven boven de gelovigen en dit met een vanzelfsprekendheid, ook uiterlijk, die de westerse bezoeker verbaast. Hij verbaast zich om twee redenen. De eerste is, dat hij gewend is aan een op zijn minst aan de nieuwe verhoudingen aangepast gedrag van de geestelijkheid in zijn eigen land. De tweede reden is, dat hij moet vaststellen, dat de staat met grote reserve reageert. Werkelijke vervolgingen vinden niet plaats.

Men kan roomskatholiek zijn — 95 pct van de bevolking is dit — maar moet niet streven naar sociaal-politieke macht. Dit laatste echter doet

Marktdag

de kerk in Polen nog altijd, ze kan het per traditie niet anders doen. Het spreekt wel vanzelf,

dat een regime als het Poolse, dat streeft naar een snelle modernisering van het land, dit niet kan toestaan. Hoeveel genuanceerder de realiteit ook is dan ik in enkele regels heb aangegeven, in de kern is er daar sprake van een machtsstrijd. Over de afloop van die strijd zij hier gesteld, dat de staat aan sociale invloed wint doordat de materiële vooruitgang evident is. Bovendien heeft die staat alle sleutelposities in handen. Als de kerk blijft volharden in haar autoritaire houding tegenover de gelovigen, zal haar invloed in steeds sneller tempo dalen. Let wel: de Polen zullen nog lang roomskatholiek zijn, maar steeds minder zonder de kerkvorsten.

Vanzelfsprekend heb ik weer vele boeken gekocht, met name gedichtenbundels, want de Poolse poëzie is van hoog niveau. Maar ditmaal ben ik er niet dadelijk in gaan lezen. Afgezien van de weer vele reparaties in en om het huis van Babcia — waar ik logeerde — wilde ik mij vooral wijden aan de tochten in de

(Zie verder pag. 7)

Een probleem van zedelijke waardering als ontspanningslectuur

'*Te goed voor deze wereld**) heet de laatst-verschenen roman van onze geestverwant Libbe van der Wal, die als rector van het Grotius-gymnasium in Delft en als bijzonder hoogleraar aan de Technische Hogeschool aldaar toch nog tijd gevonden heeft een aantal boeken te schrijven. Hij schreef enige detectives (onder het pseudoniem Tjalling Dix) en enkele andere boeken, maar hij zal zelf zeker als zijn belangrijkste werk zien de *Problemen der zedelijke waardering*, die de neerslag vormen van zijn colleges in Delft, van het eerste hoogleraarschap uitgaande van de stichting Socrates, lang voordat onze voorzitter in Leiden werd benoemd.

Van der Wal heeft zijn romans nooit gezien als meer dan een aangename vrijetijdsbesteding zowel voor de schrijver als voor de lezer en het gaat daarom ook niet aan *Te goed voor deze wereld* met normen van wereldliteratuur te lijf te gaan. Het is in de eerste plaats een gezellig boek, dat op onderhoudende wijze niettemin een 'probleem der zedelijke waardering' aansnijdt, het probleem namelijk hoe de wereld er zou uitzien als alle mensen 'goed' waren. De mens is in de strijd om het bestaan in zekere mate afgestompt voor het goede, hij heeft zijn goede trekken vaak verdoezeld of onderdrukt en treedt zijn medemens met wantrouwen tegemoet. Maar nu is er in dit boek een apotheker

die een middel uitvindt, dat de mens heel snel het goede in zichzelf doet hervinden. 'Hèdunon' lijkt een ideale maatschappij mogelijk te maken, waarin de mensen steeds in staat en bereid zijn zich in de ander te verplaatsen, ander belang vóór het hunne doen gaan. Maar... wat zijn daarvan de consequenties? Een man laat zijn baan in de steek, omdat hij bepaalde handelstransacties waaraan hij moet meewerken, moreel niet juist vindt, een kandidaat voor de Olympische Spelen in Tokio laat een ander winnen, omdat ze het zo zielig vindt, dat die ander telkens tweede wordt, een politicus trekt zich terug uit de politiek, omdat hij zich niet langer afvraagt wie iets zegt, maar wát er gezegd wordt, en daardoor ook zijn tegenstanders wel eens gelijk geeft. Alle agressie verdwijnt uit de samenleving, alle 'gezonde agressiviteit', zegt een kapitein die de gevolgen van Hèdunon op zijn manschappen waarneemt. Het is dan ook geen wonder, dat de binnenlandse veiligheidsdienst, als de gehele maatschappij ontwricht dreigt te raken, een onderzoek gaat instellen tegen de apotheker-uitvinder. Misschien kan hij wegens 'linkse sympathieën' onschadelijk gemaakt worden... En het is ook geen wonder, dat de bisschop tenslotte meent het middel 'in diepe bezorgdheid ernstig te moeten ontraden'. Hèdunon maakt de mensen te goed voor deze wereld.

Libbe van der Wal

Het boek mag niet naar literaire maatstaven beoordeeld worden, maar als ik mij toch enige kritiek mag veroorloven, moet die wel voornamelijk gericht zijn op de nogal rammelende compositie. De vondst, de uitvinding van het middel om de mensen 'goed' te laten zijn, wordt in verschillende situaties ten tonele gevoerd, maar die verschillende situaties vertonen weinig of geen samenhang. Bovendien maakt het boek de indruk een beetje teveel 'bedacht' te zijn: het is een intelligentiespelletje om ons voor te stellen hoe de wereld er met louter 'goede' mensen zou uitzien, maar niet meer dan dat. *Te goed voor deze wereld* opent met een spelletje schaken en dat is er misschien wel typerend voor.

Maar laten we niet al te zwaarwichtig doen over een goed stuk ontspanningslectuur, dat er toch in slaagt ons hier en daar aan het denken te zetten. Als er mensen staken voor lagere lonen en ongunstiger arbeidsvoorwaarden, en een professor verklaart dat streven uit het verlangen naar een zekere 'kankermarge' die in een volmaakt geoliede maatschappij verloren is gegaan, dan is dat toch wel het overwegen waard. *Te goed voor deze wereld* is een goed boek voor in de vakantie, en nu u die al achter de rug hebt: ach, misschien regent het nog wel eens een dagje.

R. DE LA RIE

*) *Libbe van der Wal: Te goed voor deze wereld* (H. P. Leopolds Uitgeverij. N.V., Den Haag, 1965).

Jubileum-uitverkoop bij de V.P.R.O.

HET televisie-debat over 'God na de dood van God', dat de V.P.R.O. organiseerde ter gelegenheid van haar 40-jarig bestaan, bracht de merkwaardige werking van de televisie wel aan het licht. Van vele kanten werd achteraf verzekerd dat het een aantrekkelijk en vaak boeiend *schouwspel* was geweest. De meerderheid van de aanwezigen in de zaal zelf had een sterk gevoel van onbehagen, of het nu christenen waren of niet. Afgezien van enkele 'bekende persoonlijkheden' die een voorwendsel kregen om aan hun image voort te bouwen door weer even op de beeldbuis te verschijnen – wat zij zeiden had de charme van zelfs niet te verbergen dat er geen bijdrage tot de discussie werd bedoeld. Het leek buiten twijfel dat het christelijk geloof niet veel zinrijks te berde te brengen had. Dit zou tot de gevolgtrekking kunnen verleiden dat de niet-gelovigen opgewekt naar huis gingen. Ik moet bekennen dat ik om kwart voor elf met een katterig gevoel uitkneep. Zó willen wij de discussie over het godsgeloof in onze tijd toch liever niet gevoerd zien. In eerste instantie hebben wij geen behoefte om mee te praten over 'God na de dood van God'. Wij hebben de overledene niet gekend. Maar in een discussie die iets verhelderen wil, kunnen we plezier beleven. De teach-in van de V.P.R.O. verlichtte niets dan een vermoeiende spraakverwarring.

Het euvel van het moderne godsgeloof is de wraak der letterlijkheid. De gelovige mens spreekt aanvankelijk in de benaderende, stamelende toon van de gelijkenis. De dood van elke godsvoorstelling betekent het, indien men de gelijkenis letterlijk gaat nemen. De kerken hebben weinig gepresteerd om het symboolkarakter der geloofsoverwegingen helder te handhaven. Integendeel, het lijkt een onuitroeibare neiging om symbool en werkelijkheid te verwarren. Theologen, die de onbevleete ontvangenis tot speciaalstudie hebben verkozen, kunnen er van meepraten. Maar dit wrekt zich keer op keer. Vrij denkend – en denken is eigenlijk altijd vrij – komen de mensen die geloven regelmatig met ernstige tegenstrijdigheden te zitten. Gerard van 't Reve – de enige die iets van wijsheid loosde bij de teach-in – zei het heel duidelijk: alleen de letterlijkheid is dodelijk voor mijn geloofsvoorstellingen.

Waar de hele moderne God-is-dood-theologie (wat laat, sinds Kant, nietwaar?) mee zit is de wraak der letterlijkheid. En in haar ramp kan zij de verwarrende metaforen nog niet laten varen. God is niet dood, zei Buskes. Hij heeft nog gelijk ook, zei ik tegen Constandse, want hij heeft nooit 'geleefd'. Leven betekent ook geboren worden en sterfen. Er wordt dus heel iets anders bedoeld. Maar als een theoloog dat weer uit moet leggen, verstrikt hij zich opnieuw in taalkundige beelden – en in de gemeentes en parochies zet men zich weer gerust neer op letterlijkheden. Tot men, veel later, weer gaat nadenken – enz. enz. Als het ophoudt interessant te zijn, wordt het een vermoeiende zaak.

P. SPIGT

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: dr. H. Bongers

Redactieraad: mr. M. Rood-de Boer, prof. dr. J.C. Brandt Corstius, H. Mozes, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof, P. W. van der Vliet

Redactiesecretaris: J. van Straten, Goethelaan 73, Utrecht, telefoon 030-31563

Administratie, abonnementen en advertenties: postbus 114, Utrecht, telefoon 24641; postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementsprijs voor leden van humanistische organisaties f 7.50 per jaar, voor niet-leden f 9.50, buitenland f 12.-, losse nummers f 0.50

In memoriam George van den Bergh

OP 4 oktober is – na een langdurige ziekte, 76 jaar oud – prof. mr. dr. George van den Bergh van ons heengegaan. Hij was een man van uitzonderlijke begaafdheid met een veelzijdigheid, zoals men maar zelden aantreft, vervuld van een diep sociaal gevoel, die zijn leven heeft dienstbaar gemaakt aan de strijd voor de maatschappelijke vooruitgang. Hij bezat een scherp juridisch verstand met een groot begrip voor rechtvaardigheid, maar waar hij zich inzette – met grote moed en onafhankelijkheid – kon dit streven slechts zijn kracht putten in een uiterst gevoelige geest.

Groot was zijn oorspronkelijkheid van denken; men zou zijn visie welhaast geniaal kunnen noemen. Zijn humor kon ontwapenend zijn, humor over, nimmer ten koste van een medemens. Daarnaast was hij kwetsbaar in zijn gevoelsleven, met een soms roerende kinderlijkheid en aanhankelijkheid jegens hen die hem nastonden en die hij als zijn beste vrienden beschouwde. Eerbied voor de mens, dat was zijn richtsnoer in het leven; hij heeft ervoor gestreden met de inzet van zijn gehele persoon, steeds met een scherp inzicht in de begrenzing van zijn menselijk kunnen. Vandaar zijn waarschuwend woord tegen de ruimtevaart, een waarschuwing en een oproep*): 'Nog verkommeren honderden miljoenen mensenkinderen in gebrek en honger... er is nog heel veel werk te doen op aarde. Jonge mensen, richt Uw blikken omhoog, laat Uw gedachten in onmeetbare verkenningen zweven, maar doet Uw werk hier op aarde!'

H. M. H. van EMBDEN

*) Uit: *Aarde en wereld in ruimte en tijd*.

Mens en Kosmos

DIT onafhankelijke tijdschrift – uitgave N. Kluwer, Deventer, gewijd aan wijsbegeerte en aan geestelijke stromingen – liet in het januarinummer prof. dr. P. Smits aan het woord naar aanleiding van het opzienbarende boek van de Amerikaanse theoloog Paul van Buren 'The secular meaning of the gospel', waarin de schrijver uitgaat van de moderne taalanalyse. Men treft er verder in aan een beschouwing van F. R. Mohr 'Begrijpen en verstaan', een van mev. H. F. Calkoen-van Theinen over het Wereldcongres der godsdiensten. Dr. C. J. Schuurman zet zijn reeks psychologische opmerkingen bij de Graallegende voort en in de rubriek Van Heinde en Ver staan o.a. twee knipsels, waarin prof. Quispel's inzichten over het oudste christendom aan de orde komen.

In de maartaflevering een bijdrage van de redactie 'Het mysterie van de tijd' (ditmaal van dr. H. Groot). Dr. D. H. Prins wijst op een interessante marxistische publicatie van de Praagse hoogleraar Machovec, een confrontatie van het wijsgerig communisme met zekere vormen van protestantse theologie. J. Kopmels schrijft over Remco Campert. Onder Van Heinde en Ver trof ons een beschouwing over Afrikaanse cultuur en een herdenking van de Indische denker Aurobindo Ghose.

In het meinumnummer redactionele notities over een bundel opstellen, samengesteld door dr. H. en dr. G. Goddijn, katholieke sociologen, die verschillend gerichte auteurs hun oordeel laten geven over de toekomstmogelijkheden van de R.K.-kerk in Nederland (onder hen een afvallige en een humanist). Bernard Bloemsmas, een Haagse humanist, belicht de hedendaagse jeugdproblematiek. De psychiater Lietaert Peerbolte filosofeert over het religieus leven in deze tijd. Naast de reeds gesignaleerde rubriek Van Heinde en Ver een groot aantal boekbesprekingen.

IK denk er ZO over

Recht op apartheid

EEN zekere anonieme B., kennelijk nog uit het aparte groepje 'wij' van Mens en Wereld, schrijft kritisch over een brochure van drs. W. J. Bruyn. Op zichzelf niets op aan te merken. Dat de kritiek nu moet lopen van schotschrift op kwaadaardigheid gebaseerd – via kwaadaardige nonsens tot vies schotschrift is mij een raadsel. Het cursieve citaat uit bedoelde brochure doet bij mij de vraag rijzen: nou en...? Het commentaar wat daarna volgt lijkt mij geschreven door een fanatiek strever tegen de apartheid. Ieder zijn mening, maar moet dat nu zo? Duidelijk slaat de fanatieke kritiek van B. als een boemerang terug op z'n eigen persoon, terwijl het volgens mij totaal geen doel kon raken. Op wat van gronden schrijft u... apartheid of discriminatie... inplaats van... en discriminatie? Overigens een onderwerp waar zeer veel over valt te praten en te schrijven.

J. VAN DER TOL

Inzender, wie blijkbaar niets ontgaat, heeft het goed geraden; anonieme B. is 'een fanatiek strever tegen de apartheid'. Niet zo goed heeft inzender in de roos geschoten door B. te corrigeren: apartheid of discriminatie in apartheid en discriminatie. Apartheid is namelijk discriminatie omdat de gekleurde bevolking niet naar hun mening wordt gevraagd, alles wordt opgelegd. Maar in het onderschrift heeft inzender weer raak geschoten: 'Inderdaad een onderwerp waar zeer veel over valt te praten en te schrijven'. Ja, dat wel en daarom werd de brochure zo afschuwelijk gekraakt. Er staat namelijk niets zinnigs in. Als inzender de moeite zou

nemen om Mens en Wereld goed te lezen, zou hij over het onderwerp het een en ander aantreffen, dat wel hout snijdt. Ten slotte maakt zekere anonieme B., in angst en beven bekend, dat hij dezelfde is als

H. BONGER,
hoofdredacteur

Waarom geen ex-gedetineerden in overheidsdienst?

In M. & W. van 3 september 1966 trof mij een stukje van Fedde Schurer, dat net iets meer was dan een gelegenheidsartikeltje in verband met de nationale reclasseringsdag. Volgens F. Schurer redeneert iedereen: 'Natuurlijk moeten die lui op de een of andere manier weer worden ingeschakeld, maar ik zou zoiets niet in mijn zaak willen hebben.' Schurer stelt hier nuchter en toch zo menselijk tegenover dat lieden als betrokkene, maatschappelijk nog heel goed bruikbaar kunnen zijn, misschien zelfs nog beter dan anderen omdat zij een harde leerschool hebben doorlopen. Nu vraag ik mij af, wanneer de overheid óók eens een voorbeeld geeft van 'een nieuwe mentaliteit', door eindelijk de poorten van haar instellingen te openen voor hen die ééns zijn uitgegleden. Wat dacht U: zou daar een kans op bestaan, nu de humanistische gedachte steeds meer schijnt door te dringen in de hoogste regeringskringen?

Een gedetineerde

In Polen strijd tussen staat en rk-kerk

(Vervolg van pag. 5)

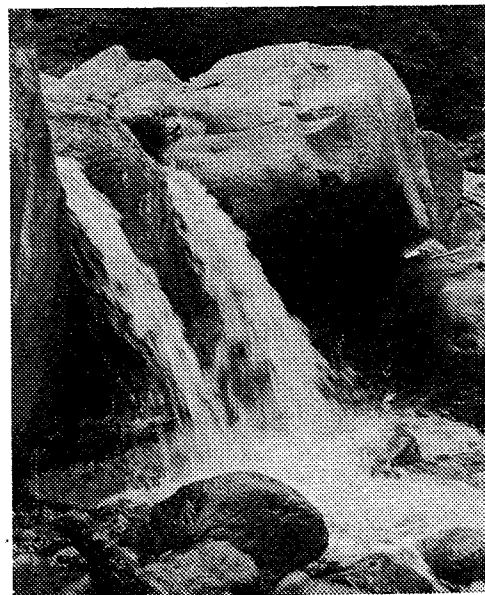
bergen. Van dit laatste heb ik geen spijt, integendeel: behalve dat het er wonderlijk mooi is, zijn er weinig mensen en is de woestheid nagenoeg onaangetast. Alleen dan is het mogelijk zich echt los te maken van de wereld 'daarbuiten' en kan men iets ervaren van de met ontzag en zelfs vrees geladen verbondenheid met de natuur. Door het vele lopen en klimmen ervaar je dan, dat je een lichaam hebt en hijgend en met trillende spieren stel je vast, dat dat lichaam het beter doet dan je had verwacht. Nergens anders smaken de bosbessen zo goed, zijn de glansen op de bergrivieren zo sterk, is de lucht van bossen en aarde zo doordringend. Toch heeft de terugkeer zijn eigen bekooring. De wereld wordt liefelijker, de onzen in Pieczyška wachten met ongeduld, liefde en bezorgdheid. Dat wij op weg naar hen toe door daverend onweer moesten, waarbij de regen beken dwars over de weg veroorzaakte, kon het gevoel van 'naar huis' te gaan slechts versterken. Wij passen ons weer aan bij dit drukke wereldje. Het gezinsleven is hier naar onze begrippen nogal 'kollektivistisch': men zit en praat voortdurend met elkaar, iedereen houdt zich bezig met iedereen, de emoties blijven nooit beperkt tot enkelen in de groep, de maaltijden zijn nadrukkelijk gezamenlijk. En zelfs de relaties met de burens zijn veel enger dan bij ons. Van gereserveerdheid is nauwelijks sprake.

De wereld van volwassene en van kind is vrijwel een en dezelfde. Een van de gevolgen is, dat de kinderen er ernstiger zijn en de volwassenen minder ernstig dan bij ons. Waarschijnlijk zouden wij hier op de duur vermoeid raken. De Polen worden niet moe van praten – en lachen en zingen – in tegendeel: zij groeien erin. Dat dit negatieve kanten heeft, is duidelijk.

Zij zijn niet gewend zich te concentreren en dus maar matig geprepareerd op het zich concentreren later, in beroep en maatschappij. Hun uithoudingsvermogen is niet groot. Volhouden met en vasthouden aan een taak is niet hun kracht. En dit is goed afleesbaar aan hun historie: een moeilijke en smartelijke wordingsgang. Maar denk niet, dat zij zwaarmoedig zijn. Hun veerkracht is onvoorstelbaar groot. En dan heb ik nog in het geheel niets verteld over de vele prachtige oude gebouwen, waarvan zo duidelijk de historie van dit land valt af te lezen. Wel, ga zelf maar eens kijken.

P. JACOBS

Bergstroom in het Tatragebergte

Uitdaging en antwoord

Inleidingen gehouden tijdens de bijeenkomst 20-jarig bestaan Humanistisch Verbond, door dr. H. J. Roethof, prof. dr. J. C. Brandt Corstius, prof. dr. J. P. van Praag. f 1,75

Humanisten over echtscheiding

Inleidingen gehouden op de juristenconferentie v.d. Humanistische Stichting Socrates, door dr. H. J. Roethof, mr. M. Rood-de Boer, mr. H. G. van Veen. f 1,80

Invloedrijken

Een verzameling van reeds gepubliceerde artikelen in het Woord van de Week over enkele belangrijke figuren, die, in de loop der eeuwen, de humanistische gedachte naar voren hebben gebracht. f 4,75

Bevrijdend Humanisme

H. Lips.

f 3,90

20 jaar Humanistisch Verbond

Een korte samenvatting over de jaren 1956 - 1966. f 2,90

Het Humanisme in de moderne wereld

Inleidingen gehouden tijdens het 16e congres. f 0,85

Te bestellen door storting of overschrijving op giro-rekening no. 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond te Utrecht, met omschrijving van de gewenste brochure.

ANNONCES

Nette serieuze jongeman, 26 jaar, Charm. j. vr., 37 j., uit goed milieu, rijksbetrekking, z.s.k.m. **net degelijk** z.k.m. ser. **intell. man** tot 50 j. **meisje**, leeftijd tot plm. 27 jaar. Rotterdam of omg., gesch. of wedn. Uitsl. oprechte br. m. recente foto geen bezwaar. Brieven onder nr. 53 o.e.r. Br. onder nr. 52 a/h buro M. a/h buro M. & W. & W.

KALENDER 1967

De kalender 1967 van het HUMANISTISCH VERBOND is verschenen.

Deze is in 2-kleurendruk uitgevoerd.

DE PRIJS IS **f 3.-**

Uw bestelling zien wij gaarne tegemoet door storting of overschrijving van f 3,- op postrekening 30.49.60 t.n.v. het HUMANISTISCH VERBOND Utrecht

In de omschrijving: kalender 1967

Humanistische Correspondentiekring voor **huwelijkscontacten** opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 30 cent aan postzegels insluiten.

HUMANISTISCHE STICHTING
SOCRATES
OUDEGRACHT 152 - UTRECHT

najaars- conferentie

De humanistische stichting SOCRATES organiseert op zondag 13 november a.s. in de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort haar najaarsconferentie, getiteld:

ALLE WAARDEN OVERBOORD?

Tijdens deze najaarsconferentie zullen enkele aspecten van moderne ethische inzichten ter sprake worden gebracht door prof. dr. W. van Dooren en drs. S. J. Doorman.

De conferentie staat onder voorzitterschap van prof. dr. Libbe van der Wal.

Nadere inlichtingen worden u gaarne verstrekt door het secretariaat van de stichting: postbus 114, Utrecht, telefoon (030) 24641.